

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1935

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ. Δ. ΤΗΣ Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τό δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Σταῦρος Σταυρινός

Ὁ Ἀθηναῖος λόγιος ἢ καλλιτέχνης πού ἐπισκέπτεται τὸ Κάιρο, δὲ βρίσκεται ἀπλῶς σὲ μιὰ παροικία εἴκοσι χιλιάδων ἀγνώστων τοῦ Ἑλλήνων, ἀλλὰ εἴκοσι χιλιάδων Ἑλλήνων πού δὲν ἐνδιαφέρονται γὰρ τὸν γνωρίσουν. Αὐτὸ ὀφείλεται ὄχι μόνον στὸ γεγονός ὅτι διάφοροι ἀγύρτες τοὺς ἔχουν εἰσπράξει κατὰ καιροὺς συνδρομὲς γιὰ βιβλία ἢ ἔφημερίδες πού δὲν εἶδαν ποτὲ τὸ φῶς ἢ ὅτι μαστίζονται ἀπὸ φτωχοὺς διαβόλους — δῆθεν λογίους καὶ καλλιτέχνες — πού τοὺς ζητᾶν τὴ χρηματικὴ τους ὑποστήριξη, ἀλλὰ (ἂν ὄχι κυρίως) στὸ ὅτι τὰ γράμματα καὶ ἡ καλλιτεχνία τοὺς ἀφήνουν ἐντελῶς ψυχροὺς.

Μόνη ὄαση σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο πού θὰ νοιώσει γύρω του ὁ Ἀθηναῖος λόγιος ἢ καλλιτέχνης εἶναι ὁ Σταῦρος Σταυρινός.

Ὁ Σταυρινός εἶναι διευθυντὴς ἑνὸς περιοδικοῦ πού μολονότι γράφεται γαλλικὰ καὶ τιτλοφορεῖται «Αἰγυπτιακὴ Ἑβδομάς» εἶναι περισσότερο ἑλληνικὸ παρ' ὅ,τι γαλλικὸ, ἢ αἰγυπτιακό. Οἱ σελίδες του εἶναι πάντα ἀνοιχτὲς στὴ φιλολογικὴ μας παραγωγή καὶ τὶς καλλιτεχνικὲς μας ἐκδηλώσεις. Ἐννέα τῶρα χρόνια, χωρὶς τὴν παραμικρότερη ὑποστήριξη τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἡ «Αἰγυπτιακὴ Ἑβδομάς» κάνει τὴν προπαγάνδα τοῦ τόπου μας καὶ γνωρίζει τοὺς Ἑλληνες συγγραφεῖς, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες στὸ κοσμοπολιτικὸ καὶ διανοούμενο κοινὸ τοῦ Καίρου.

Ἐξ ἴσου ἀνοιχτὸ μὲ τὸ περιοδικὸ του ὁ Σταυρινός ἔχει καὶ τὸ σπίτι του σ' ὅποιον ἀπὸ μᾶς ἐπισκέπτεται τὸ Κάιρο. Τὸ σπίτι του καὶ τὴν καρδιά του. Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ἀπλός, ὑποδεχτικός, γελαστός καὶ ἐξυπηρετικός. Ὅταν ἐγὼ εὐρέθηκα στὸ Κάιρο, ὁ ζωγράφος Μυταράκης ἔκανε ἐκθεση, ὁ Γαλάνης ἐτοίμαζε τὴ δική του, ἡ δεσποινὶς Παπαϊωάννου ἔδινε κονσέρτο. Ὁ Σταυρινός, ἀκούραστος, πρόθυμος, βοηθοῦσε καὶ τοὺς τρεῖς, ἐνῶ συγχρόνως ἔκανε ἕνα σωρὸ ἐκδουλεύσεις καὶ σὲ μένα. Σπανίως ἔχω ἰδεῖ ἄλλον ἄνθρωπο νὰ κάνει τόσα πολλὰ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴ ζητάει ὁ ἴδιος τίποτα σ' ἀντάλλαγμα...

Πέρασα στὴ συντροφιά του, στὸ σπίτι του, τὶς καλύτερες καίρινές μου ὥρες — τὶς πιὸ οἰκεῖες, τὶς πιὸ εὐχάριστες. Μολονότι ζεῖ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὁ Σταυρινός εἶναι πάντα ἐνημερωμένος ὄχι μόνον σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν κίνηση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ σ'

αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀνεκδοτολογία τῆς φιλολογικῆς μας ζωῆς. Μπορεῖ ἐπομένως νὰ κουβεντιάζει κανεὶς μαζί του γιὰ ὄλους καὶ γιὰ ὄλα πού ἄφησε στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ ξεχνάει, τὶς ὥρες πού βρίσκεται μαζί του, τὸν πνευματικὸ «ἐκτοπισμὸ» πού νοιώθει μέσα στὴν ἑλληνικὴ παροικία τοῦ Καίρου. Ἐξ ἄλλου, ὁ Σταυρινός εἶναι γνωστότατος καὶ ἀγαπητότατος στοὺς αἰγυπτίους φιλόλογους πού γράφουν εἴτε ἀραβικὰ εἴτε γαλλικὰ, εἶναι δὲ ἀδύνατο νὰ περάσει κανεὶς ἕνα ἀπόγευμα ἀπὸ τὸ σπίτι του — τὸ γεμᾶτο ἥλιο, βιβλία, ταμπλὸ καὶ φωτογραφίες πλήθους συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν ὄχι μόνον τῆς Αἰγύπτου ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Γαλλίας ἀκόμα — χωρὶς νὰ βρεθεῖ σὲ μιὰ συνάθροιση πολλῶν ἀπ' αὐτούς. Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του — ἀνοιχτὴ κυριολεκτικῶς καὶ ὄχι μεταφορικῶς μόνον — μπαينوβγαίνουν κάθε ἀπόγευμα ποιητὲς, πεζογράφοι, φεμινίστριες, ζωγράφοι, δημοσιογράφοι, γλύπτες, κριτικοί, ντόπιοι καὶ περαστικοί, πού δίνουν στὸ γραφεῖο τοῦ Σταυρινοῦ ἕνα χρῶμα καὶ μιὰ ζωὴ καλλιτεχνικοῦ καφενεῖου τοῦ Μονπαρνὰς καὶ φιλολογικοῦ σαλονιοῦ.

Γνώρισα ἐκεῖ ἐνδιαφέροντες καὶ εὐχάριστους ἀνθρώπους πού ἐπικοινωνοῦσαν μεταξύ τους μ' ἕνα πνεῦμα συναδελφότητος πού ἐμᾶς στὴν Ἀθήνα δὲν μᾶς διακρίνει, καὶ μπόρεσα, μιλώντας μ' ἕναν Ἀχμέτ Ρασίμ, μ' ἕνα Μοσκατέλι, μὲ διάφορους ἄλλους, νὰ μάθω γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Αἰγύπτου περισσότερα παρ' ὅσα θὰ μπορούσε νὰ μοῦ διδάξει μιὰ μελέτη.

Χωρὶς τὸν Σταυρινό — καὶ τὴ γυναῖκα του πού εἶναι τόσο ἀπλή, γελαστὴ καὶ καταδεχτικὴ ὅσο κι' αὐτός — θὰ εἶχα ὀποκομίσει ἀπὸ τὴ διαμονή μου στὸ Κάιρο τὴν ἀνάμνηση πολλῶν ὠρῶν θανάσιμης πλήξης καὶ καταθλιπτικῆς μοναξιάς. Χάρης σ' αὐτούς οἱ «ἄδειες» μου ὥρες — οἱ ὥρες πού δὲν εἶχα νὰ ἰδῶ μουσεῖα, νὰ ἐπισκεφθῶ τζαμιὰ καὶ νὰ γυρίσω σὲ παλιές, γραφικὲς συνοικίες — ὑπῆρξαν ὥρες ἐξ ἴσου ὠραίες, Χρωστάω στὸ Κάιρο ὅτι ἐγνώρισα ἕναν ἄνθρωπο σὰν τὸν Σταυρινό, καὶ στὸν Σταυρινό ὅτι δὲν ἐγνώρισα τὴν κακὴ ὄψη τοῦ Καίρου...

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Τὰ πενήνταχρονα τοῦ Βάρναλη

Μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῆς πενήνταετηρίδος τοῦ ποιητῆ πού ἔγραψε τὸ «Φῶς πού καίει» καὶ τοῦ ὀρμητικοῦ ιδεολόγου πού ἔδωσε τὴν «Ἀληθινὴ ἀπολογία τοῦ Σωκράτη» συμβαίνει κάτι πραγματικῶς περιέργο: τὸ πνευματικὸ προλεταριάτο τοῦ τόπου μας πανηγυρίζει ἕνα γεγονός πού μποροῦν νὰ τὸ διεκδικήσουν μὲ τὸν εὐκολώτερο καὶ

πειστικώτερο τρόπο οἱ ἄστοι! Ὁ Κώστας Βάρναλης ἐκλείσει τὰ πενήντα του χρόνια, — γεννήθηκε στὸν Πύργο τῆς Βουλγαρίας τὸ 1884. Κ' οἱ «Νέοι Πρωτοπόροι» τοῦ ἀφιερώνουν ἀπὸ τὸ τελευταῖο τεῦχος τους ἀρκετὲς σελίδες γιὰ νὰ καθορίσουν τὴ θέση του στὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ καὶ προπάντων γιὰ νὰ δώσουν ἀφορμὴ σὲ μιὰ εὐρύτερη συζήτηση, πού θὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἔργο του ἀλλὰ καὶ θὰ «φωτίσει τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς προλεταριακῆς τέχνης στὸν τόπο μας σὲ τούτη τὴ στιγμή». Ἡ ἰδέα δὲν εἶναι καθόλου κακὴ, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τῆς, τουλάχιστον στοὺς τελευταίους «Νέους Πρωτοπόρους», μετριώτατη. Ἐδιάβασα τὸ ἀρθρο τοῦ περιοδικοῦ, τὴ συνέντευξη τοῦ κ. Κατηφόρη μετὸν ποιητῆ, τὶς ἀναμνήσεις τοῦ κ. Ν. Καρβούνη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού πρωτοφανερώθηκε ὁ Βάρναλης στὴν ἑλληνικὴ ποίηση, — τὴν ἐποχὴ τῶν φιλολογικῶν κύκλων τῆς Δεξαμενῆς πού εἶναι καιρὸς νὰ τὴν ἱστορήσῃ κάποιος μετὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς ιδέες τους, τὶς φιλοδοξίες καὶ τοὺς καημούς τους, τοὺς μεγάλους ἐνθουσιασμούς καὶ τὶς σκληρὲς ἀπογοητεύσεις τους, — τὴ «Λογικὴ τοῦ λύκου», ὅπου ὁ «τιμώμενος» κατηγορεῖ τὴν ἐποχὴ καὶ τὴν κοινωνία μας μετὸν τρόπο του, πού δὲ χρησιμοποιοῦν τὴν κραυγὴ καὶ τὴν ἀπειλὴ ἀλλὰ τὴ λογικὴ καὶ τὴν εἰρωνεία, ἄποσπάσματα, τέλος, ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα του καὶ μιὰ σύντομη μελέτη τοῦ κ. Δ. Γληνοῦ, πού ὑποστηρίζει ὅτι «ἡ πνευματικὴ προσωπικότητα τοῦ Βάρναλη ξεπερνάει πολὺ τὰ σύνορα τοῦ τόπου μας καὶ μπορεῖ νὰ σταθεῖ μέσα στὰ καλύτερα ὀνόματα, πού ἔχει νὰ δείξει ἡ παγκόσμια ἐπαναστατικὴ λογοτεχνία», ὅτι «πρῶτος καὶ μόνος αὐτός, συνδυάζοντας στὸν τόπο μας τὴν τέλεια κατοχὴ καὶ τῆς στιχουργικῆς μαεστρίας καὶ τῆς πεζογραφικῆς τελειότητας, γράφει τὸν πιὸ καθαρὸ, τὸν πιὸ δουλεμένο, τὸν πιὸ ἀρτιο, τὸν πιὸ γοργοκίνητο, τὸν πιὸ πλαστικό, τὸν πιὸ ὑποταγμένο, καὶ τὸν πιὸ ὀρμητικό, τὸν πιὸ ἀρμονικὸ καὶ τὸν πιὸ δυνατὸ περὶ λόγου στὴν Ἑλλάδα» καὶ ὅτι «εἶναι ὁ μέγας ποιητῆς, ὁ μεγαλύτερος ποιητῆς τῆς νεότερης Ἑλλάδας». Τὰ διάβασα ὅλ' αὐτά, προσπάθησα νὰ τὰ τοποθετήσω τὸ ἓνα κοντὰ στ' ἄλλο, νὰ τὰ συγκρίνω καὶ νὰ τὰ δῶ σὰν ἓνα σύνολο, ζήτησα ἔπειτα τὴν πραγματικὴ αἰτία τοῦ ἀσυγκράτητου ἐνθουσιασμοῦ τῶν ἀρθρογράφων τῶν «Νέων Πρωτοπόρων» κ' ἔμεινα ἀπογοητευμένος.

Ἄς μὴν παρεξηγήσῃ ὅμως κανεὶς τὴν ἀπογοήτευσί μου. Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ δὲ μ' ἐνόησαν καθόλου. Ὅταν τοὺς ἀφαιρέσεις τὸ φανατισμό, μπορεῖς νὰ τοὺς δεχτῆς χωρὶς ἀντίρρηση. Ὁ Βάρναλης δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς προσωπικώτερους, τοὺς ρωμαλεώτερους καὶ στοχαστικώτερους λογοτέχνες μας. Κ' εἴτε μετὸ στίχο ἀποφασίζει νὰ ἐκφραστῆ εἴτε μετὸν πρόζα, ἔχει πάντα νὰ πῆ πολλά πράγματα, γὰ μᾶς μεταδώσῃ βαθύτατες συγκινήσεις καὶ νὰ βάλῃ σὲ κίνηση τὴ σκέψη μας, πού τὶς περισσότερες φορὲς τὴ νερκῶνουν οἱ στιχοπλόκοι καὶ οἱ ἐπιφυλλιδογράφοι μετὰ τὰ «γνωστὰ» ὀνόματά καὶ τὶς μεγάλες «ἐπιτυ-

χίες». Εἶναι ἓνας δημιουργός. Καὶ πιστεύω ὅτι ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι «ἄστοι», ὅσοι δηλαδὴ δὲν ἐμποδίζονται ἀπ' τὶς πολιτικὲς πεποιθήσεις ἢ ἀπὸ τὰ συμφέροντά τους νὰ χαροῦν τὴν τέχνη ὅπου τὴ βροῦν κι' ὅπως τὴ βροῦν, πιστεύω ὅτι ὅλοι θὰ γιόρταζαν μετὸν καρδιά τους τὰ πενήντα χρόνια τοῦ Βάρναλη καὶ θὰ τιμοῦσαν ἀνεπιφύλακτα τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο πού χρησιμοποίησε τὶς πολλὲς καὶ ἀνεκτίμητες δυνάμεις του, χωρὶς νὰ κάνει συμβιβασμούς μετὰ κανέναν καὶ ἰδίως μετὰ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, πού εἶδε γονατιστοὺς μπροστὰ του καὶ ἀπερίγραπτα ἐξευτελισμένους τόσοσους ἄλλους, τόσοσους ἄλλους... Καὶ ἡ πρόβλεψή μου δὲν εἶνε καθόλου ἀδικαιολόγητη. Οἱ γνωστότεροι, οἱ ἐκλεκτικώτεροι, οἱ συντηρητικώτεροι ἄστοι λογοτέχνες, παλιοὶ καὶ νέοι, ἔχουν ἐκφράσει τὴν ἐκτίμησή τους γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Βάρναλη καὶ ἔχουν δείξει πόσο τὸν λογαριάζουν. Τὰ τελευταῖα βιβλία του ἔχουν ἐπαινεθῆ ἀπὸ κριτικούς πού δὲν ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ αἰσθητικὰ τους κριτήρια τὴν πίστη στὴν πατρίδα, στὸ χριστιανισμό, στὴν παράδοση. Κ' οἱ περισσότεροι θαυμαστές του βρίσκονται στὴν ἀστικὴ παράταξη. Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς εἶχε πάντα ἐνθουσιασμούς γιὰ τὸ Βάρναλη κι' ὁ Φῶτος Πολίτης στάθηκε μετὰ σεβασμὸ μπροστὰ στὴν τελευταία ἐργασία του, τὴ μελέτησε μετὰ ἀγάπη καὶ τὴν ξεχώρισε ἀπὸ τὴν ἄλλη λογοτεχνικὴ παραγωγὴ μας. Ὅσο οἱ ἄστοι δὲν μπορούμε παρὰ νὰ ἔχουμε ἀντιρρήσεις πολλὲς καὶ βασικὲς γιὰ ὅσα γράφονται στὸ τελευταῖο τεῦχος τῶν «Νέων Πρωτοπόρων». Στὸν ἐορτασμὸ τῆς πενηνταετηρίδος τοῦ Βάρναλη γίνεται ὅ,τι ἀκριβῶς ἐρεθίζει καὶ προσβάλλει ἓναν πραγματικὸ λογοτέχνη: ἐπικρατεῖ ὁ ἰδεολογικὸς φανατισμὸς καὶ μένει πολὺ λίγη θέση γιὰ τὴν ἡρεμὴ σκέψη, τὴ σωστὴ ἐκτίμηση, τὴ διαφωτιστικὴ κριτικὴ ἀνάλυση. Καὶ μετὰ ἀφετηρία τὸ φανατισμὸ αὐτὸν ἐορτάζεται ἓνας λογοτέχνης, χωρὶς νὰ ἐξετάζεται σχεδὸν τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του. Ὅλοι μιλοῦν γιὰ τὸν ἰδεολόγο, τὸν ἐπαναστάτη, τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο. Καὶ μόνον ὁ κ. Δ. Γληνός, τελευταῖος ἀπ' ὅλους, ἐπιχειρεῖ νὰ κάμῃ αἰσθητικὴ ἀνάλυση τοῦ ἔργου του. Ἡ τέχνη ἀξίζει γιὰ τοὺς κομμουνιστὲς λιγώτερο ἀπὸ τὶς θεωρίες, ἀπὸ τὴν ἰδεολογία, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κοινωνικὴ μεταβολή; Δὲν εἶναι ἡ στιγμή νὰ τὸ ἐξετάσω. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμα εἶναι ἔτσι, στὴν περίπτωσή αὐτὴ δὲν μπορούσε νὰ ἔχει τὴν ἐφαρμογὴ του. Ὁ Βάρναλης δὲ μᾶς ξάφνιασε μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴ δράση του, ὅσο κι' ἂν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ θυσιᾶς καὶ διωγμούς. Ἄλλοι ὁμοϊδεάτες του ἔχουν ὑποφέρει περισσότερα. Αὐτὸς ἔδωσε ἔργο λογοτεχνικὸ. Καὶ τὴν πρώτη θέση πού κατέχει ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς τῆς παρατάξεώς του, τὴν ὀφείλει στὰ τραγούδια, στὶς μελέτες, στὶς σάτυρές του. Ἐκεῖ στηρίζεται ἡ ὑπόστασή του κ' ἐκεῖ πρέπει ν' ἀναζητήσουμε τὴν ἀξία καὶ τὴ δύναμή του.

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ δὲ θὰ τὴν ξεχνούσε κανένας ἄστος. Κι' ὄχι μόνον δὲ θὰ τὴν ξεχνούσε, ἀλλὰ θὰ τὴν καταλάβαινε βαθύτερα καὶ θὰ τὴν ἐκτιμοῦσε καλύτερα. Ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος καὶ

πρέπει νὰ ἔχει τυφλωθῆ κανεὶς ἀπὸ φανατισμὸ γιὰ νὰ τὸν ἀγνοήσῃ: ὁ Βάρναλης, μ' ὅσα κι' ἂν λένε οἱ «Νέοι Πρωτοπόροι» κι' οἱ ἀρθογράφοι τους, γεννήθηκε, μεγάλωσε, βγήκε τελοσπάντων ἀπὸ τὴν ἀστική τάξη. Στὴν ἀτμοσφαῖρα τῆς ἔζησε, μὲ τὴ νοστοροπία τῆς σκέφτηκε, τὶς συγκινήσεις τῆς αἰσιάνθηκε, ἀπ' αὐτὲς ξεκίνησε γιὰ νὰ νοιώσῃ τὸν πόνο τοῦ ἀπλοῦ καὶ βασανισμένου ἀνθρώπου. Στὸν κ. Κατηφόρη εἶπε μὲ τὴν εἰλικρίνεια πού τὸν χαρακτηρίζει: «ἐμεῖς γράφουμε ἐπαναστατικά γιὰ νὰ μᾶς διαβάσουν οἱ ἄστοι». Δηλαδή καταλαβαίνει ὅτι ἀπευθύνεται στοὺς ἄστους, κι' ἂς διαφωνοῦν οἱ «Νέοι Πρωτοπόροι», πού στὸ ἴδιο τεῦχος σπεύδουν νὰ παρατηρήσουν ὅτι «ὁ ποιητὴς μας Κ. Βάρναλης δὲν ἔχει δίκιο ὅταν ὑποστηρίζει πὼς οἱ ἐπαναστάτες συγγραφεῖς στὴν Ἑλλάδα γράφουν γιὰ τοὺς ἄστους καὶ διαβάζονται ἀπ' τοὺς ἄστους». Τὸ καταλαβαίνει πολὺ καλὰ καὶ ξέρει — εἶμαι βέβαιος, — ὅτι οἱ ἄστοι τὸν ἐκτιμοῦν πῶς ἐνσυνείδητα. Ἄλλωστε αὐτὸ φαίνεται στὴ διαφωνία, πού σημείωσα, καὶ σὲ ἄλλες λιγώτερο φανερές, ἀλλὰ κυρίως σὲ ὅσα γράφουν οἱ ὑπεύθυνοι τῶν «Νέων Πρωτοπόρων» γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς λογοτεχνίας μας στὴ μεγάλη μάζα. Δὲ θὰ σταθῶ σὲ λεπτομέρειες καὶ σὲ ἐκτιμήσεις ἔργων, — ὁ «Ἐρωτόκριτος», λ.χ., κι' ἡ «Γενοβέφα» μπαίνουν στὴν ἴδια σειρά. Προτιμότερο εἶναι νὰ περάσω στὴ μεγάλη, στὴν τραγικὴ παρεξήγησή τους: οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, αὐτοὶ πού πῆγαν τόσο κοντὰ στὸ λαὸ δὲν κατάφεραν νὰ ἐξακριβώσουν γιὰ τὸν ἄφησε σχεδὸν ἀδιάφορο ἢ τέχνη. Τουλάχιστον οἱ ἄστοι παραδέχονται ὅτι ἔλειψαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα οἱ μεγάλοι τεχνίτες. Οἱ «Νέοι Πρωτοπόροι» βλέπουν ἄλλοῦ τὴν αἰτία: οἱ νεοέλληνες συγγραφεῖς ἀγνόησαν τὰ ταξικά συμφέροντα τοῦ λαοῦ, — τοῦ ἀγρότη τοῦ Θεσσαλικοῦ καὶ τοῦ Μακεδονικοῦ κάμπου, τοῦ τσοπάνου τῆς Ρούμελης, τοῦ μεταλλωρύχου τοῦ Παγγαίου κλπ. Καὶ τὰ ἀγνόησαν, ὅταν ἀκόμα δὲν ὑπῆρχαν ὅπως τὰ ἐννοοῦν οἱ «Νέοι Πρωτοπόροι», ὅταν δὲν ὑπῆρχε στὴν Ἑλλάδα οὔτε ἓνας κομμουνιστής, οὔτε ἓνας σοσιαλιστής, οὔτε ἓνας ἄνθρωπος μὲ διάθεση γιὰ κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις!

Ἄς μὴ γελιόμαστε. Ὁ Βάρναλης ἔκαμε ἀστική λογοτεχνία ἢ, ἂν θέλετε, λογοτεχνία πού ἀνήκει στὴν ἀστική τάξη. Καὶ τὰ πενήντάχρονά του νομίζω ὅτι μόνο ἀπὸ τοὺς ἄστους μποροῦν νὰ ἐφορταστοῦν. Οἱ ὁμοϊδεάτες του θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐφορτάσουν τὰ ἐκατόχρονά του, ὅταν δὲ θάχουν πιά τόσους φανατισμοὺς καὶ θὰ μποροῦν ν' ἀπασχοληθοῦν μ' ἓνα λογοτέχνη.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ἡ προτομὴ τοῦ Χατζόπουλου

Τὸ Ἀγρίνιο θυμήθηκε τὸν ποιητὴ του κ' ἐτοιμάζεται νὰ στήσῃ τὴν προτομὴ πού ἔπρεπε νὰ τὸ στολίξῃ ἀπὸ καιρὸ. Ἡ ἀπαραίτητη ἐπιτροπὴ, μὲ πρόεδρο τὸ δήμαρχο Ἀγρινίου, ἔγινε κι' ὁ σχετικὸς ἔρανος «μεταξὺ τῶν Ἀγρινιωτῶν καὶ τῶν τιμῶν τῆς μνήμης τοῦ ἐκλιπόντος Ποιητοῦ» ἄρχισε. Μαζὶ ὅμως μ' αὐτὰ θέλω

νὰ ἐλπίζω ὅτι ἀπασχολεῖ τοὺς φίλους τοῦ Κώστα Χατζόπουλου κάτι ἄλλο πολὺ σπουδαιότερο: ἢ περισυλλογὴ τοῦ ἔργου του, ἢ τακτοποίησή του, ἢ τοποθέτησή του ἐκεῖ πού ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα νὰ ἰψωθῆ. Κάνουμε συχνὰ τὴν παρατήρηση ὅτι ἔπειτ' ἀπὸ τὸ θάνατο κάθε λογοτέχνου μας περιοριζόμεστε σὲ δάκρυα καὶ σὲ ὠραῖα λόγια. Καὶ ἡ παρατήρηση ἔχει τὶς περισσότερες φορὲς τὴ θέση τῆς, ἀφοῦ ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς πῶς γνωστοὺς κι' ἀξιόλογους συγγραφεῖς μας, ποιητὲς καὶ πεζογράφοι πού διαβάστηκαν πολὺ καὶ δὲν εἶχαν μικρὴ ἐπίδραση στὸν καιρὸ τους, περιμένουν τὴν κριτικὴ ἔκδοσιν πού θ' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἔργο τους. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς κι' ὁ Κώστας Χατζόπουλος. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς τῶν «Ἀπλῶν τρόπων» καὶ τῶν «Βραδυνῶν θρύλων», ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Φθινόπωρου», ὁ μεταφραστὴς τοῦ «Φάουστ», καὶ ὁ προωδευμένος κριτικός, πού εἶχε καὶ γνώση καὶ φαντασία καὶ θάρρος, δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ περισσότερο. Ἡ μελέτη τοῦ ἔργου του, πρωτότυπου καὶ μεταφραστικοῦ, θ' ἀνακινήσῃ ζητήματα, θὰ μᾶς μεταφέρῃ σὲ ἄλλα πού ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο στὴν προπολεμικὴ περίοδο τῆς λογοτεχνίας μας, θὰ προκαλέσῃ συζητήσεις γιὰ πρόσωπα καὶ γιὰ ἰδέες, πού θὰ διαλύσουν ἐπιζήμιες πλάνες. Τὸ κέρδος θὰ εἶνε σημαντικὸ, προπάντων γιὰ τοὺς νέους πού πρέπει νὰ ξέρουν τὸ πνευματικὸ μας παρελθὸν καὶ νὰ στηρίζονται σὲ στερεὸ ἔδαφος, ὅταν θέλουν νὰ κάνουν ἀναθεώρηση ἀξιών. Περισσότερο, λοιπόν, ἀπὸ τὴν προτομὴ περιμένω αὐτὴ τὴν ἐργασίαν γιὰ τὸν Κώστα Χατζόπουλο. Θὰ εἶναι τὸ καλύτερο, τὸ θετικώτερο, τὸ πῶς ταιριαστὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Δευτερολογία

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἐστία»,

Εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀπαντήσω εἰς ὅσα ἔγραψεν ὁ Τομαδάκης ἐναντίον τῆς βιβλιοκρισίας πού ἐδημοσίευσεν περὶ τῆς «Σολωμικῆς Βιβλιογραφίας». Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπαντήσεώς μου καὶ ὁ ἀόργητος τόνος τῆς θὰ δικαιολογήσῃ ἐλπίζω, καὶ ἀπέναντι τῶν ἀναγνώστων σου τὴ δευτερολογίαν μου αὐτὴν.

Α) Ὁ Τ. ἀναγνωρίζει τὰς ἐλλείψεις τοῦ βιβλίου του καὶ προσπαθεῖ διὰ μακρῶν νὰ τὰς δικαιολογήσῃ· πράγμασι δὲ τὰς δικαιολογεῖ. Ἄλλ' ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸ κάμῃ; Ἀσφαλῶς, ἂν ἐγὼ ἐξεκινούσ' ἀπ' αὐτὰς διὰ νὰ καταδικάσω τὸ βιβλίον του ἐν τῷ συνόλῳ. Αὐτὸ ὅμως οὔτε τὸ ἠθέλησα οὔτε τὸ ἔκαμα· ἀντιθέτως, ἐφάνην, τόσον «ἐπιεικὴς ὅσο ποτὲ δὲν ἐστάθηκα, ὁ Τ. τουλάχιστον, γιὰ ἐπιστημονικὲς ἐργασίαι τῶν ἄλλων» — ἀπὸ τὸν σεβασμὸν πού ἔχω πρὸς κάθε εἰλικρινῆ καὶ ἀδημαγώγητον ἐργασίαν. Θὰ ἠμπορούσα φυσικὰ νὰ μὴν ἀναφέρω διόλου τὰς ἐλλείψεις, καὶ νὰ γράψω ἓνα διθύραμβον μὲ γενικότητος ἀορίστους. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶν' ἡ εἰδικότης μου. Ἐπειτα ὁ κρίνων ἓνα βιβλίον δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν κρίνόμενον μόνον· ἀπευθύνεται